
Sociální a kulturní soudržnost

SOCIÁLNÍ A KULTURNÍ SOUDRŽNOST V DIFERENCOVANÉ SPOLEČNOSTI

Projekt dílčího programu 2 Národního programu výzkumu "Moderní společnost a její proměny"

Registrační číslo: 1J 028/04-DP2

Doba řešení: 1.7.2004 – 31.12.2008

Cíle projektu:

1. spolehlivě poznat stav a proměny soudržnosti současné české společnosti na mikro-, meso-, a makro-úrovni (příklady úrovní: mikro - rodina, meso - obce, města, makro - stát),
2. odhadnout jaké důsledky budou mít předvídatelné technické, hospodářské a sociálně kulturní změny v příštích 10-20 letech pro sociální a kulturní soudržnost české společnosti,
3. navrhnout na základě nových poznatků soubor strategických opatření pro řídicí praxi, které by v souvislosti s předpokládanými změnami české společnosti, udržely a posílily sociální a kulturní soudržnost; tyto návrhy se budou týkat hospodářské, sociální, regionální, vzdělávací a kulturní politiky a rovněž tak politiky zaměstnanosti. Jde o aplikaci vědy ve veřejné politice.

Projekt se v první části bude opírat o empirické sociologické výzkumy současného stavu soudržnosti v jednotlivých úrovních české společnosti, a v druhé části o výsledky srovnání stavu soudržnosti v České republice a ve vybraných Evropských zemích.

Řešitel a spoluřešitelé projektu

Hlavní řešitel:

Prof. PhDr. Jiří Musil, CSc.

CESES FSV UK Praha

Tel.: +420 251 510 313

Fax: +420 224 227 950

e-mail: ceu.musil@volny.cz

Spoluřešitel 1:

Doc. Milan Tuček, CSc.

Sociologický ústav AV ČR

Tel.: +420 222 221 662

Fax: +420 222 220 143

e-mail: milan.tucek@soc.cas.cz

Spoluřešitel 2:

Prof. PhDr. Tomáš Sirovátka, CSc.

Fakulta sociálních studií, Masarykova Univerzita v Brně

Tel.: +420 549 496 559

Fax: +420 549 491 920

e-mail: sirovatk@fss.muni.cz

Kontaktní osoba:

Prof. PhDr. Martin Potůček, CSc. MSc. www.martinpotucek.cz

CESES FSV UK Praha

Tel.: +420 224 491 492

e-mail: potucek@fsv.cuni.cz

Odborný garant:

Doc. Ing. Lucie Kozlová, Ph.D.

Katedra sociální práce a sociální politiky, Zdravotně sociální fakulta, Jhočeská univerzita

Tel.: +420 387 007 210

e-mail: lkozlova@seznam.cz

Rozpočet a časový program projektu

Projekt je financován z 85 procent Ministerstvem práce a sociálních věcí .

Předložený projekt prošel oponentním výběrovým řízením v gesci Ministerstva práce a sociálních věcí. Oba oponenti i garant projektu doporučili realizaci a financování projektu, a ocenili ho nejvyšším počtem bodů ve skupině žádosti o výzkumné projekty v rámci programu TP5 - Moderní společnost a její proměny. Projekt bude řešen od července roku 2004 do konce roku 2008, čili zhruba po dobu 4 a půl roků. Celkové uznané náklady na řešení projektu činí 27 854 000 Kč. Na těchto nákladech se podílí jednotlivá pracoviště následujícím způsobem: CESES - 12 739 550 Kč, Institut sociologických studií FSV - 5 736 450 Kč, Sociologický ústav AV ČR - 6 623 000 Kč, Fakulta sociálních studií MU - 2 755 000 Kč. Sociologický ústav AV ČR a CESES kromě toho vloží do řešení projektu další finanční zdroje. Oponenti a garant výzkum považovali požadované prostředky za přiměřené projektu a za řádně a podrobně zdůvodněné. Jejich vyjádření jsou k dispozici na hlavním řešitelském pracovišti k nahlédnutí.

Souhrn

Sociální a kulturní soudržnost v soudobých, rychle se měnících společnostech, je dnes naléhavým problémem, jak o tom svědčí řada dokumentů Evropské unie, které poukazují na řadu projevů nedostatečné sociální integrace v soudobých vysoce diferencovaných evropských společnostech. Přitom však není zcela jasné, co se vlastně pojmem koheze, soudržnost, případně solidarita přesně míní, jak její úroveň zjišťovat, případně měřit, a jak je tento pojem chápán obyvatelstvem. Praktický tlak na zodpovězení této jedné z nejvážnějších politických otázek i otázek společenských věd současné doby, je velmi silný. Náš výzkum se opírá o řadu empirických analýz primárních dat za Českou republiku, získaných jednotlivými řešitelskými týmy. Zároveň je součástí projektu řada komparativních studií srovnávajících stav sociální soudržnosti v České republice a v zemích Evropské unie. Tato srovnání se opírají o data shromažďovaná Eurostatem, OECD, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin, se kterou spolupracujeme. Projekt se zabývá soudržností na mikroúrovni (zejména solidární pomoc v rodině s důrazem na analýzu péče o staré lidi v rodině), otázkou inkluze-exkluze na mezoúrovni (zejména ve sféře práce, sociálních služeb a v tzv. regionálních periferiích). A rovněž na makroúrovni (sociální struktura, mobilita, hodnoty). Projekt se zabývá rovněž výzkumem komplexně pojatých veřejných politik sociálního začleňování a vazbou mezi sociálním začleňováním a sociální soudržností. Výsledkem projektu budou návrhy na konkrétní strategie vedoucí k posílení sociální koheze a sociálního začleňování a bránící sociální marginalizaci v hospodářské, sociální, vzdělávací a kulturní politice, v politice zaměstnanosti a regionální politice.

Anotace

Postižení stavu sociální a kulturní soudržnosti české společnosti, a to na základě empirických a teoretických analýz na mikro-, mezo- a makroúrovni. Srovnání s evropskými zeměmi. Náměty a návrhy konkrétních strategií hospodářské, sociální, kulturní a regionální politiky ČR.

Klíčová slova

Koheze, vylučování, solidarita, důvěra, sociální stát, veřejná politika, mezinárodní srovnání, rodinná péče o seniory

Plánované významné aktivity a šetření v rámci projektu (řazeno chronologicky)

V roce 2006 a 2007 je plánováno:

- V roce 2006 byly zpracovány výstupy z programu rozhovorů (program rozhovorů k vnímání problému sociálního vyloučení a přístupu k sociálnímu začleňování - 75 rozhovorů – národní 18, regionální 31 a lokální úroveň 26) nejprve jako dílčí výzkumné zprávy.
- Byla připravena a v posledním čtvrtletí 2006 byla realizována sonda subjektů v regionu k tématu sociálního začleňování, se záměrem identifikovat sítě aktérů, řešících otázky sociálního vyloučení/agendu sociálního začleňování.
- V období listopad-prosinec 2006 proběhlo reprezentativní šetření dospělé populace ČR: „Zkušenost rodinné péče a postoje k rodinné péči o seniory“. Činnosti výzkumného týmu byly v roce 2006 soustředěny na přípravu primárního kvantitativního výzkumu. Připravované šetření bylo koncipováno jako komparativní studie, která u vzorku 800 domácností detailně popisuje aktuální životní situaci ve vztahu k péči o staré osoby a dále analyzuje postoje představitelů těchto domácností k problematice osobní a institucionální péče o své nejbližší příbuzné. Byly připraveny výzkumné instrumenty (vzhledem k vysoké pestrosti dotazovaného vzorku populace bylo třeba připravit tři varianty dotazníku) a další pomůcky pro dotazování; v neposlední řadě byl zpracován, a v rámci týmu oponován, projekt výzkumného šetření, zadávací dokumentace pro výběr externí výzkumné agentury zajišťující sběr dat a soupis metodologických požadavků a principů pro vlastní dotazování. V současné době je sběr dat ve finální fázi – předpokládá se, že datový soubor bude mít výzkumný tým k dispozici v polovině ledna 2007.
- Komparativní studie soudržnosti v České republice a zemích EU se zvláštním důrazem na srovnání ČR s Finskem, Slovenskem, Rakouskem, Maďarskem a Řeckem, na základě statistických dat zjišťovaných mezinárodními organizacemi. Analýza uskutečněna v 1. pololetí r. 2006, interpretace dat ukončena v listopadu r. 2006.
- Druhá část studie o vnitřních periferiích České republiky (úbytky obyvatel, bytová výstavba, složení dle rodinného stavu aj.); 1. část, která vymezila vnitřní periferie a odzkoušela nevhodnější indikátory byla ukončena v říjnu 2005.
- CVVM na vzorku 1.000 dotázaných v rámci OMNIBUS CVVM: "Veřejné mínění a praktiky soudržnosti ." Podzim 2006.
- STEM na vzorku 1.600 dotázaných, blok otázek v rámci OMNIBUS STEMu: "Souvislost mezi spravedlností a soudržností v české společnosti." Ukončen v říjnu 2006.
- Terénní etnografický výzkum tří periferních obcí České republiky, zahájení květen 2006, ukončen v listopadu 2006.

- Připravujeme survey „Sociální vyloučení a sociální začleňování“ v kontextu tématu sociální soudržnost. Realizace plánována na I. pololetí 2007 reprezentativní, cca 1.000 resp. V současné době pracujeme na první verzi dotazníku, termín prosinec 2007.
- Provádíme komparační analýzu nových plánů sociálního začleňování 2006-2008 - ČR, SK, GRE, FIN, AUT, HUN. Protože některé plány (SK, GR) zatím nejsou dostupné a ostatní byly dostupné teprve od září, předpokládáme dokončení v 1. čtvrtletí 2007.
- Byl proveden CVVM na vzorku 1.200 dotázaných v rámci OMNIBUS CVVM: "Sociální soudržnost a sociální kapitál (přemostující, altruistické hodnoty, sociální sítě, přátelské vazby, generátor sociálních zdrojů)". Duben 2007.

Plánované konference, workshopy, semináře (řazeno chronologicky)

- 10.-15.9.2006 se Martin Potůček zúčastnil mezinárodního semináře „Welfare Regimes in Transition“ v Guadalajara, Mexiko.
- 21.-23.9.2006 se Jiří Šafr a Milan Tuček zúčastnili konference "Transformation of Social Inequalities and Welfare Development in Central and Eastern Europe. State University St. Petersburg" v Petrohradě.
- 27-28.9.2006 Tomáš Sirovátka se zúčastnil konference (výroční konference) European Institute of Social Security v Roskilde, DK
- 27.9.-1.10. 2006 se Hynek Jeřábek a Jana Barvíková účastnili 8. kongresu Německé společnosti pro gerontologii a geriatrii „Alter im Fokus der Wissenschaften“ ve Freiburgu ve SRN; H.Jeřábek zde vystoupil s referátem: „Familiäre Pflege von Senioren als Ausdruck der Solidarität zwischen den Generationen.“
- 13.-15.10.2006 se Martin Potůček zúčastnil mezinárodního workshopu „Welfare State Transformations“ v Oxfordu, GB.
- 30.-31.10.2006 se Martin Potůček zúčastnil semináře expertů ke studii „On the situation of Social and Health Services of General Interest in the EU“ v Bruselu.
- 9.-10. 11. 2006 se Jana Barvíková a Jitka Bartoňová zúčastnily semináře „SENIOR LIVING - trendy v seniorském bydlení a změny životního stylu seniorů“ v Luhačovicích.
- 9.10.11.2006 se Libor Prudký, Ivo Bayer a tým FSS MUNI zúčastnili konference FSS MU "Sociální reprodukce a integrace: ideály a meze" v Brně.
- 9.-10.11.2006 se Ivo Bayer (2006) zúčastnil konference "Sociální reprodukce a integrace: ideály a meze" na Institutu pro výzkum reprodukce a integrace společnosti v Brně.
- 8.-10.11.2006 se Martin Potůček zúčastnil konference „EU's evolving Social Policy and national Models“ v Helsinkách.
- 4.12.2006 se velká část týmu zúčastnila mezinárodní konference na téma "Social cohesion in East-central European countries and its future". Konference se konala pod záštitou Friedrich-Ebert-Stiftung Prague Office a Centra pro sociální a ekonomické strategie (CESES) Univerzity Karlovy v Praze.
- 24.-27.2.2007 se Jana Barvíková zúčastnila workshopu mezinárodního projektu „Long-term care in CSE“ v Budapešti.
- 23.3.2007 se Jiří Musil zúčastnil pracovního semináře o sociální soudržnosti v evropských městech, který pořádala EU v Bruselu.
- 16.5.2007 se Jana Barvíková zúčastnila konference „Sociální začleňování ve vztahu k novému zákonu o sociálních službách“ v Praze.
- 25.5.2007 se Jiří Musil zúčastnil mezinárodní konference „European Regional Policy after Enlargement“ v Olomouci.
- 6.5.-8.5.2007 se Jiří Musil zúčastnil mezinárodní konference „The Attractiveness of the European and American Social Models for New Members and Candidate Countries of the EU“, kterou pořádalo Wissenschaftszentrum Berlin v Berlíně.
- 2.9.-6.9.2007 se Hynek Jeřábek, Martina Rubášová a Lucie Slabá zúčastnili mezinárodní konference Evropské sociologické asociace v Glasgow.

Publikace

- Prudký, L.: *Expertí k problematice mechanismů rozvoje sociální soudržnosti v naší společnosti*. Studie CESES 8/2004. Praha, CESES 2004, ISSN: 1801 – 1640.
- Musil, J. Bayer, I., Jeřábek, H., Mareš, P., Prudký, L., Sedláčková, M., Sirovátka, T., Šafr, J.: *Pojetí sociální soudržnosti v soudobé sociologii a politologii*. Studie CESES 9/2004. Praha, CESES 2004, ISSN: 1801 – 1640.
- Prudký, L.: *Církev a sociální soudržnost v naší zemi*. Studie CESES 10/2004. Praha, CESES 2004, ISSN: 1801 – 1640.
- Musil, J.: *Fifty years of Urban Sociology*. In: Genov, N. (ed), Advances in Sociological Knowledge Over Half a Century. Wiesbaden, 2004, VS Verlag für Sozialwissenschaften. Pp.269-298.
- Jeřábek, H. a kolektiv: *Rodinná péče o staré lidi*. Studie CESES 11/2005. Praha, CESES 2005, ISSN: 1801 – 1640.
- Musil, J., Abramuszkinová Pavlíková, E.: *Sociální soudržnost*. In: Potůček, M., Jak jsme na tom. A co dál? Strategický audit České republiky. Praha, SLON, 2005, s.21-36. ISBN: 80-86429-45-8.
- Musil, J.: *O možnostech sociální a kulturní regionalizace Evropy*. In: Hrubec, M. (ed.), Spor o Evropu: postdemokracie, nebo predemokracie? Praha, Filosofie, 2005, s. 23-43, ISBN:80-7007-2148.
- Musil, J.: *Social integration – a neglected field of studies in European processes*. In: Mansfeldová, Z., Spraschuh, V., Wenninger, A. (Eds.), Patterns of Europeanisation in Central and Eastern Europe. Hamburg, Kramer,2005, s. 47-57, ISBN3-89622-071-3.

- Jeřábek, H.: *Lazarsfeldova metodologie pro výzkum veřejného mínění*. In: České veřejné mínění: výzkum a teoretické souvislosti. Praha, Sociologický ústav AV ČR 2006, s.25-46, ISBN 80-7330-081-8.
- Jeřábek, H.: *Paul Lazarsfeld's Research Methodology*. (Biography, Methods, Famous Projects). Praha, Karolinum 2006, ISBN 80 – 246 – 1098-1
- Jeřábek, H.: *Familiäre Altenpflege als Beispiel des sozialen Zusammenhalts*. In: Anton Amann & Franz Kolland Hrsg.: *Paradies des Alters? Freiheit und Notwendigkeit*. (in print) 26 stran.
- Musil, J., Müller, J.: *Vnitřní periferie jako forma sociální exkluze*. Studie CESES v tisku.
- Sirovátka, T. a kol.: *Sociální vyloučení a sociální začleňování v České republice jako veřejně politická agenda*. Studie CESES 3/2006.
- Barvíková, J. : *Péče o nesoběstačné seniory v rodině – mezigenerační solidarita*. In: Veisová, E. a kol.: *Závěrečná zpráva - Focus Groups – Spravedlnost (závěrečná zpráva z výzkumu)*. ISS FSV UK Praha (13 stran)
- Tuček, M. (ed.) (2006 v recenzním řízení): *Soudržnost české společnosti z pohledu české veřejnosti*. Sociologické studie 06/7/Sociological Studies 06/7. Praha: Sociologický ústav AV ČR. (příspěvky: Tuček, M., Šafr, J., Sedláčková, M., Machonin, P., Bayer, I., Gatnar, L., Špaček, O.)
- Šafr J., Sedláčková M. (2006 v tisku): *Sociální kapitál. Koncepty, teorie a metody měření*. Sociologické studie/Sociological Studies. Praha: Sociologický ústav AV ČR
- Bayer, I.: (2007). *Vnímané rozpory ve společnosti*. Přijatý příspěvek ve sborníku z konference "Sociální reprodukce a integrace: ideály a meze", Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti, Brno.
- Jeřábek, H. (2007) *Familiäre Altenpflege als Beispiel des sozialen Zusammenhalts*. In Amann, A. – Kolland, F. (eds.): *Das erzwungene Paradies des Alters? Fragen an eine kritische Gerontologie*. VS Verlag 2007 ISBN: 978-3-531-15528-9.
- Musil, J.: *Regionální a místní formy sociálního vyloučení a jak jim čelit - problém vnitřních periferií v České republice*. In: Sirovátka, T. (ed.), *Sociální vyloučení a sociální politika*. Brno, Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií a Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006, s.25-40, ISBN 80-210-4225-7.
- V přípravě rukopis pro Sociologický časopis Mareš, P. - Sirovátka, T. *Sociální vyloučení a politika sociálního začleňování v České republice*.
- V přípravě Studie CESES *Sociální začleňování v České republice v lokální a regionální veřejné politice*.

Recenzované články

- Musil, J.: *Zanedbávané téma: přátelství v soudobých společnostech*. Sociologický časopis/Czech Sociological Review 40(4): 519- 523. Praha, SLON, 2004.
- „Organizovaný altruismus. Rozhovor s Jiřím Musilem“ *Literární noviny XV (42): 15*. 2004.
- Machonin, P.: *Neúčast ve volbách jako jeden z indikátorů sociální soudržnosti / nesoudržnosti a její širší souvislosti (se zvláštním zřetelem ke krajským volbám 2004)*. Naše společnost. Roč. 2005, č.1, s. 15-24. ISSN 1214-438X.
- Bayer, I., Sedláčková, M., Šafr, J.: *Sociální koheze*. Teorie, empirické přístupy, projekty a používaná data. SDA-Info. Roč. 7, č. 2 (2005), s. 2-6. ISSN 1212-995X.
- Sedláčková, M., Šafr, J.: *Sociální koheze – teorie a výzkum. Názory české veřejnosti na společenskou soudržnost*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2005, s. 374-397. ISBN 80-902936-7-0.
- Sedláčková, M., Šafr, J.: *Měření sociálního kapitálu*. Koncepty, výzkumné projekty a zdroje dat. SDA-Info. Roč. 7, č. 1 (2005), s. 4-11. ISSN 1212-995X.
- Musil, J.: *Prague, Present Meets Past*. International Review of Sociology*Revue Internationale de Sociologie Vol. 16, No. 2, July 2006, pp. 243_272.
- Musil, J.: *Městečka na startu*. Přítomnost, 2005, s. 12-13.
- Tuček, M., (2006) *Soudržnost společnosti v českém vnímání*. *Vostočnoevropejskie issledovanija*, 3, 2006, s. 57-72.
- Bayer, I., Sedláčková, M., Šafr, J.: (2007). *Sociální koheze. Teorie, koncepty a analytická východiska*. Sociologický časopis, v recenzním řízení.
- Sirovátka, Tomáš. *New Social Risks and Social Exclusion as a Challenge to Czech Social Policy*. *European Journal of Social Security*, Mortsel : Belgie, 9, 1, od s. 55-77, 23 s. ISSN 1388-2627.

Referáty na konferencích

- Sirovátka, T.: *Indicators of social exclusion (Comments from Czech perspective) na mezinárodní konferenci „Taking Forward the EU Social Inclusion Process“*, 13.-14.6.2005, Luxembourg. LUX.
- Jeřábek, H.: *Familiäre Altenpflege als Beispiel des sozialen Zusammenhalts (referat auf der Tagung der Sektion „Alter und Gesellschaft“ der Deutschen Gesellschaft für Soziologie „Das erzwungene Paradies des Alters? Fragen an eine Kritische Gerontologie“ in Wien am 9. 7. 2005.)*. 46 stran. Vídeň, Rakousko.
- Sedláčková, M., Šafr, J.: *Sociální koheze – teorie a výzkum. Názory české veřejnosti na společenskou soudržnost*. Mezinárodní symposium „Osobnost člověka a jeho socializace v evropské společnosti.“ Institut mezioborových studií Brno, Brno 22.-23.9.2005. Vydáno ve sborníku. Sedláčková, M., Šafr, J.: *Sociální koheze – teorie a výzkum. Názory české veřejnosti na společenskou soudržnost*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2005, s. 374-397. ISBN 80-902936-7-0.
- Remr, J., Osuský, M.: *Představení výzkumného projektu domácí rodinné péče o staré lidi a nabídka spolupráce*. II. mezinárodní konference Problematika „generace 50 plus“, 6.10.2005, Třeboň. Vydáno ve sborníku. Remr, J., *Základní rozhodovací dichotomie při poskytování rodinné pomoci seniorům*. In: Problematika – generace 50 plus: II. mezinárodní konference, Třeboň 6.-7.10.2005. Sborník přednášek. Třeboň, 2005, s. 97-107.

- Bartoňová, J., Barvíková, J.: *Příběhy pečujících rodin*. II. mezinárodní konference Problematika „generace 50 plus“, 7.10.2005, Třeboň. Vydáno ve sborníku přednášek: Bartoňová, J., Barvíková, J., *Příběhy pečujících rodin*. In: Problematika – generace 50 plus: II. mezinárodní konference, Třeboň 6.-7.10.2005. Sborník přednášek. Třeboň, 2005, s. 69-73.
- Bartoňová, J., Barvíková, J.: *Péče o staré lidi v rodině – příběhy pečujících rodin*. Institut postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví, 8.11. 2005, Praha.
- Sirovátka, T., Horáková, M., Rákoczyová, M.: *Strategie sociálního začleňování z akademického pohledu*. Mezinárodní konference MPSV „Forum sociálního začleňování“, ve Zlíně 1.-2. 12. 2005.
- Musil, J.: *Regionální a místní formy sociálního vyloučení a jak jim čelit*. Na konferenci " Sociální vyloučení a sociální politika", FSS MUNI v Brně, 25.-26. 5. 2006.
- Jeřábek, H.: *"Model of Intergenerational Solidarity in Family Care"* referát na 11th International Social Justice Conference „Social Justice in a World of Change: Interdisciplinary Approaches“ 2.- 5.8. 2006. Berlín, Německo.
- Šafr, J. (2006): *Metamorphoses of Social Stratification in the Czech Republic in the Course of Postsocialist Developments. Status consistency & cultural dimension*. The conference "Transformation of Social Inequalities and Welfare Development in Central and Eastern Europe. State University St. Petersburg", September 21st-23rd, 2006.
- Sirovátka, T. *Social exclusion as a challenge for Czech social policy*. Conference European Institute of Social Security v Roskilde, DK, 27.-28.9.2006
- Jeřábek, H.: *„Familäre Pflege von Senioren als Ausdruck der Solidarität zwischen den Generationen.“* (Beitrag zur Sitzung „8. Kongress der Deutschen Gesellschaft für Gerontologie und Geriatrie“. „Alter im Fokus der Wissenschaften“ 28.-30.9. 2006 – Freiburg, BRD) 20 stran.
- Bayer, I.: (2006). *Vnímané rozpory ve společnosti*. Příspěvek na konferenci "Sociální reprodukce a integrace: ideály a meze", Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti, Brno 9. - 10. 11. 2006.
- Jeřábek, H. – Slabá, L. (2007). *Family Care for Seniors – Decision-Making and Adapting*. Referát na konferenci ESA Glasgow, UK, 3.-6.9.2007 (17 stran).
- Rubášová, M. (2007) *Gender Roles in Care for Incapacitated Family Members*. Referát na konferenci ESA Glasgow, UK, 3.-6.9.2007 (10 stran).

Významné dílčí poznatky, informace, důležitá sdělení

NAPSZ

Identifikovali jsme rozpory v přístupu ke strategii sociálního začleňování na úrovni programu i na úrovni jeho implementace. Za prvé jde o určitou nekonzistenci programu: tedy o rozpory mezi obecnějšími záměry a cíli obsaženými v NAPSZ na jedné straně, a na druhé straně v nevelké míře jejich konkretizace a rozpracování do operačních cílů v obsahu NAPSZ. Vedle toho je zde rozpor na úrovni implementace programu: rozdílná je totiž míra legitimacy, porozumění a důrazu v přístupu k agendě sociálního začleňování na straně aktérů na národní úrovni na straně jedné, a na druhé straně aktérů na úrovni regionální a lokální, jimiž je tato agenda nepříliš akcentována či dokonce opomíjena. Uvedené rozpory do značné míry znemožňují rozvoj strategie sociálního začleňování jako vnitřní vefejně politické agendy. Na druhé straně patrně nijak nebrání jeho rozvoji jako „technické agendy“, která zajišťuje naplnění požadavků Evropské komise a přístup k evropským strukturálním fondům.

Není zatím zcela jisté, zda využití evropských fondů může přinést výrazný posun v cílech a opatřeních v oblasti sociálního začleňování či zda bude spíše znamenat jen nevýrazné doplnění českých finančních zdrojů a kapacit věnovaných pro tuto oblast nebo dokonce nahrazení dosud existujících aktivit v této oblasti zdroji a kapacitami evropskými, bez "přidané hodnoty". Strategie sociálního začleňování na lokální a regionální úrovni v podstatě zatím neexistuje, teprve se dílčím způsobem začíná utvářet, zejména v oblasti sociálních služeb.

Vedle implementačního deficitu, jenž je způsoben nízkou kapacitou výkonu veřejné správy a slabou pozicí klíčových aktérů, kteří tuto agendu zabezpečují na všech úrovních, je deficit legitimacy agendy sociálního začleňování i přijatých programových dokumentů v očích klíčových politických aktérů příčinou rozporu mezi programovými dokumenty a v nich obsaženými obecnými cíli na jedné straně a reálnou implementací opatření a přípravou institucionálních podmínek k dosažení cílů na straně druhé.

Přesto díky vlivu nového diskurzu a agendy (sociálního začleňování) schopnost a reálná kapacita klíčových aktérů hodnotit problémy i realizované strategie sociálního začleňování a nacházet nové možnosti postupně zesiluje, protože aktéři - včetně nestátních neziskových organizací - nacházejí k jejímu rozvoji prostor (strukturu příležitostí) a nalézají výrazové kódy (terminologii), stejně jako spojení (programové dokumenty, dostupné evropské fondy, podporu příslušných profesionálních uskupení - například na úrovni MPSV ČR). Tato situace ("okno příležitosti") je předpokladem dalšího procesu institucionálního učení, jenž nedávno započal.

Další vývoj agendy sociálního začleňování bude do značné míry záviset na efektivní komunikaci mezi všemi zúčastněnými partnery - příslušnými institucemi EU, národními aktéry, aktéry regionálními a lokálními. Tato mobilizace bude do značné míry závislá na účasti těchto aktérů při hodnocení Národního akčního plánu sociálního začleňování a formulaci příštího programového dokumentu 2004-2006.

Péče o seniory

Současná nebo minulá zkušenost s péčí o seniory v rodině je významným prediktorem budoucí rodinné péče. Rodiny přizpůsobují péči také složení svých domácností. Rozsah a intenzita péče poskytované seniorům jejich rodinami jsou

úměrné potřebám těchto seniorů. Právě rozdílný rozsah potřeb seniorů, daný množstvím základních aktivit denního života, v nichž potřebují péči a v nichž se neobejdou bez cizí pomoci, je určující pro rozsah péče, který je jim rodinou poskytován. V tomto ohledu je rodinná péče jako „práce z lásky“ (Graham 1983) prakticky nenahraditelná běžnými zařízeními institucionální péče. Principiálně především proto, že každá taková institucionální péče musí být, již ze své provozní podstaty, založena na normách, jimiž je vyjádřena náročnost a rozsah péče o každého jednotlivého seniora. Průběžně se mění, a zpravidla i s věkem seniora narůstající, potřeby péče, nemůže taková norma citlivě vyjádřit. Rodina pečuje tolik, kolik je potřeba. Je to péče z lásky a právě tato charakteristika rodinné péče ji činí nenahraditelnou. Druhým závěrem, k němuž nás výsledky opravňují, je několika analýzami téměř nezávisle na sobě podpořené zjištění, že rodiny pečují o seniora společně. Celkový rozsah potřebné péče se v případech nejnáročnějších situací rozkládá na větší počet pečujících osob, které si vzájemně vypomáhají. Také pocíťovaná psychická, sociální i finanční zátěž, spojená s rodinnou péčí o seniora, je nižší a lépe snesitelná v situaci, kdy pečuje větší počet osob. Z uvedených dílčích výsledků a závěrů je možno tedy dojít k závěru, že se v podmínkách náročné osobní péče o seniory projevuje rodinná solidarita a rodinná soudržnost.

Naše dosavadní výsledky byly prezentovány na mezinárodní konferenci uspořádané CESES a Friedrich Ebert Stiftung 4.12.2006. Tato konference umožnila především srovnat stav sociální soudržnosti v České republice s jejím stavem v Polsku, Maďarsku a na Slovensku.